

Izhaja drugo soboto
vsakega mesca
Uredništvo in upravn.:
Dunaj XVI/2,
Neulercherfelderstrasse 21.
Inserati se sprejemajo
in poceni zaračunajo.
Rokopisi se ne vračajo.

GLASNIK

Naročnina:
Za Avstrijo celo leto K 1.50
Za inozemstvo „ „ K 2.
Posamezne številke h 10.
Odprte reklamacije so
poštne proste.
Poštno-hran konto: 88 153

Avstrijske krščanske tobačne delavske zveze.

Št. 4.

Ljubljana, dne 17. aprila 1909.

II. leto.

TOBAČNO DELAVSTVO POZOR!

Podporno društvo za delavke in delavce v ljubljanski tobačni tvornici vabi na svoj reden občni zbor, ki bo v petek dne 23. aprila 1909 v prostorih »S. K. S. Z.« takoj po končanem delu v tvornici. Na občnem zboru govori državni in deželni poslanec dr. Krek.

Opomin glavnemu ravnateljstvu.

Na drugem mestu objavljamo kratek seznam o zdravstvenih razmerah, boljše rečeno, o razmerju boleznih zadnje štiri leta med tobačnim delavstvom. Pregled kaže, kako da število boleznih vedno narašča, namesto da bi padlo. Glavno ravnateljstvo trdi, da stori vse, da se doseže izboljšanje. Osobito povzroča skrb glavnemu ravnateljstvu jetika. Saj tako se trdi. Res je, da je po zdravljenju v zdraviliščih in ker je povišalo za to potrebne denarne vsote, res nekaj storilo.

Znano pa je, da je veliko boljše, da se boleznih zavirajo. Zdravljenje boleznih je težavno, stane veliko denarja in še kaj drugega je potrebno. V mnogih slučajih popolna ozdravitev ni več mogoča. Zato je boljše, da se boleznih preprečijo. Predvsem se pa mora, kolikor je to mogoče, skrbeti, da se varuje zdravje vsake nevarnosti. Zato so pa potrebne razne odredbe, osobito glede na zdravje. Delo po tobačnih tovarnah je že samoobsebi zdravju škodljivo, popolnoma v redu je zato, ako se kolikor mogoče dela na to, da se odpravljajo napake, ki povzročajo boleznih. Verovati hočemo zato, da glavno ravnateljstvo resno misli na to, da se odpravijo tiste zdravju škodljive stvari po tvornicah, ki so očitne.

Kaj se glede na to stori zo posameznih tvornicah? Neverjetno je, kako se igrajo z zdravjem delavk.

V Hainburgu se izdeljuje duhan. Delo pri tobačnih mlinih pač najbolj škoduje zdravju. Kdor ni navašen na te prostore, zamore bivati le nekaj minut v njih. Ravnatelj sam ne

stopi v mlin, marveč pogleda le skozi vrata notri. Obrtni nadzornik je rekel o teh prostori ob neki priliki: »Ti ljudje se morajo hočeš nočeš kmalu uničiti.« Dasi je delo že za moške delavce skrajno zdravju škodljivo, je pa popolnoma nedopustno, ker uporabljajo v tobačnih mlinih za pometalke mlade deklice. Na ta način se izpostavlja zdravje mladih deklic le za to, da prihranijo nekaj kronc. Želeti je, da glavno ravnateljstvo tu nastopi. Značilno je, kar je rekel ravnatelj ob neki pritožbi: »Pri tem delu dočakate lahko sto let.« Pripomniti se še mora, da tobačni mlini niso niti dovolj prezračeni.

Vzdržujemo se vsake nadaljnje kritike. Od glavnega ravnateljstva zahtevamo le takojšnjo odpomoč. Pri tem delu se morajo nastaviti edinole delavci, ki so dovolj dobro plačani, da si morajo kupiti dobro hrano. A niti na to se ne gleda. Medtem ko so precejšnjemu delu delavstva izboljšali plače, niso dobili delavci v tobačnih mlinih nobene doklade, odtegnili so jim celo dve do tri krone. Delavci pri tobačnih mlinih zahtevajo za to tedensko plačo, ki naj bo primerna njihovega prejšnjemu zaslužku. Gre se le za nekaj oseb. Izgovor o stroških za to ne drži. Pošteno plačo smejo ljudje pač zahtevati, ker delo, ki ga imajo, pač ni nikaka zabava.

Te-le vrstice dokazujejo, da čaka glavno ravnateljstvo še veliko dela, predno bodo v tobačnih tvornicah razmere take, kakor se od zunaj vidi. Varčevanje je čednost. A nasprotno postane, če se varčuje na škodo delavstva.

Zdravstvene razmere po tobačnih tvornicah l. 1907.

Zdravstvene razmere leta 1907 niso bile ugodne. V primeri z letom 1906 so se celo poslabšale. Veliko več oseb je zbolelo. Zvišalo se je tudi število dni boleznih. Glavno ravnateljstvo poizkuša to zakriti in opravičuje to s človekoljubnim ravnanjem z bolniki. Vsi izgovori pa ne morejo ovreči števil — Strojene napake se bodo še gotovo mašče-

vale. Da delavstvo slabo živi, dokazujejo številke o boleznih.

Dokaz še bolj potrjuje dejstvo, da so zdravstvene razmere trajno neugodne, kar dokazuje sledeča razpredelnica:

Leto	š t e v i l o				Povprečno je trajala bolezen
	obolelih članov	boleznih	na 100 članov boleznih	dni boleznih skupaj	
1904	14.141	18.035	46·9	393.637	21·8
1905	16.031	20.550	52·7	448.178	21·8
1906	15.343	19.963	51·6	448.589	22·5
1907	17.063	22.368	57·8	527.108	23·5

Malo izboljšanje, ki se je pokazalo leta 1906 se je leta 1907 zopet zdatno poslabšalo. Kar se je pričelo leta 1907, to je nadaljevalo leto 1908, kar se še pokaže.

Koliko velja beseda o človekoljubnem postopanju z bolniki po tvorniških bolniških blagajnah, kaže pregled o ambulančnih slučajih, ki jih je bilo: leta 1904 81.377, leta 1905 88.867, leta 1906 93.978 in leta 1907 99.401.

Tudi obolenje brez bolniščine, slučaj, ko traja bolezen vsaj štiri dni, igra važno vlogo. Bolezni, ki so trajale manj kot štiri dni, je bilo: leta 1904 2111 slučajev, 3352 bolniških dni; leta 1905 2238 slučajev, 3798 bolniških dni; leta 1906 2102 slučajev, 3736 bolniških dni; leta 1907 2042 slučajev, 3228 bolniških dni. Z besedami povedano se to tako-le razume: Ako je delavka bolna le tri dni, ne dobi bolniške podpore in ima za to zdatno škodo, zato pa hodi tudi toliko časa v tvornico, kolikor časa ji sploh to dopuste njene moči in se pusti ambulančno zdraviti, to se pravi, da ima zdravnika in zdravila, a da kljub temu dela. Po amb. zdravljenju se pa manjša odpora moč telesa, bolezen se pa le prej ali slej pojavi in še bolj hudo, kakor če bi se bila delavka takoj korenito zdravila.

Pozdravljati moramo zato novo socialno predlogo, ki dopušča bolniščino že drugi dan boleznih. Potrebno je pa tudi, da glavno ravnateljstvo ne zapahne svojih ušes pred številkami, in da ne ostane pri odredbah, ki so le polovične.

V vseh 29 tvorniških bolniških zavodih tobačnega delavstva je bilo leta 1907-zavarovanih 38.506 članov, in sicer 4725 delavcev in 33.784 delavk. Število delavcev se je pomnožilo za 10, delavk pa zmanjšalo za 532.

Med člani jih je bilo v bolniškem stanju 17.063, in sicer 1427 delavcev in 15.636 delavk. Povprečno je obolelo med 100 zavarovanci 44·1 odstotek. Na delavke je prišlo 45·9 odstotkov, na delavce pa 30·7 odstotkov. Na 100 članov je prišlo povprečno 57·8 odstotkov boleznih, na delavce 39·3, na delavke pa 60·3 odstotkov.

Povprečno dnevno bolniško stanje je znašalo 4·93 odstotkov povprečnega stanja članov, in sicer 2·22 odstotkov delavcev in 5·30 odstotkov delavk.

Porodnih podpor se je izplačalo 5476 s 169.146 podpornimi dnevi, medtem ko se je izplačalo leta 1906 5715 porodnih podpor s 166.138 podpornimi dnevi. Na 100 članic je prišlo 16·09 odstotkov porodov.

Predčasnih porodov je bilo 93 (leta 1906 76) z 2712 bolniškimi dnevi in z dvema smrtnima slučajema.

Glede na oskrbo jetičnih so odposlali iz 17 tvornic 32 na pljučih bolnih oseb v zdravilišči v Allandu in v Benešavi. Normalna zdravilna doba je trajala tri mesece, v posameznih slučajih se je dovolilo podaljšanje. Uspeh je zelo dovoljen. Nad dve tretjini zdravljenih oseb je ozdravelo in znatno vdebelelo. Stroški so znašali 11.582 K 99 h, in sicer odpade na preskrbnino 11.065 K 60 h, na potnine pa 517 K 3 h.

Poškodovanih je bilo leta 1907 po tobačnih tvornicah 1058 oseb.

Umrlo je 318 oseb, in sicer 32 delavcev, 286 delavk. Na jetiki je umrlo 167, 8 več kakor leta 1907.

Umrli so.

S a c c o: Baldessari Avgusta, stara 35 let.

O t t a k r i n g: Zehner Ana, stara 71 let.

H a i n b u r g: Hochstätter Jožef, star 53 let.

B a v c: Knödel Marija.

R. I. P.

Socialna demokracija in gospodarski liberalizem v sedajnosti.

(Govoril na socialnem kurzu S. K. S. Z. v Ljubljani dr. P a v l i c a iz Gorice.)

Žalostno resnico potrjuje zgodovina, da se dajo nezdrave razmere v človeški družbi odpravljati le s silo, z revolucijo. Krivi temu so bili vselej vodilni krogi, ki niso razumeli časa in njegovih potreb. Sedaj bi nas liberalizem in kapitalizem zopet lahko pripeljala v tak položaj, ki bi nas prav lahko dovedel do revolucije, ko bi ne imeli modrih državnikov in delavnih voditeljev, ki bi znali to, kar ima liberalizem slabega, izrovati, in kar ima socialna demokracija dobrega, nase potegniti.

Liberalno načelo, ki ga je proglasila revolucija iz l. 1789 in ki še zdaj tli, je neomejena prostost, in sicer: prostost glede na zasebno last, obrti in kupčije. S tem načelom se je človeška družba, ki je bila do takrat razvrščena po stanovih, razpršila v brezštevilne atome, ki se med seboj bojujejo za biti ali ne biti. Na podlagi tega načela se je porodil kapitalizem, t. j. prostost v izsesavanju delavskega ljudstva od strani bogatih kapitalistov. Popolna prostost glede na zasebno last, obrt in kupčijo je privabila in vzredila velike ribe, ki so začele neusmiljeno požirati male ribice, t. j. kmete in rokodelce. Dobili smo kmalu do grla zadolžene kmete in na milijone delavcev, ki nimajo drugega kot roke in prsto pot, po kateri hodijo. Pojav milijonov delavcev, ki niso noben stan in se ne smatrajo za organičen del človeške družbe, je pojav revolucionarnih čet za prihodnji preobrat, ki ga prorokujejo voditelji socialnih demokratov. To delavstvo je kapitalizem izločil iz organizma človeške družbe in je vrgel na cesto, kakor vrže morje plavje na breg. Tu je malo pomagano, če skušamo to delavstvo tolažiti in krotiti le z obljubami in podporami. To izločeno in izvrženo delavstvo treba spet uvrstiti kot člen človeške družbe. Ti milijoni morajo spet postati stan in morajo dobiti upanje v boljšo bodočnost.

* * *

Liberalci in kapitalisti se zgražajo nad zahtevo soc. demokratov, da je treba zasebno last odpraviti in znova deliti. Pomisliti pa je treba, da je liberalizem po načelih revolucije iz leta 1789. s silo začel prvi ropati in deliti skupno lastnino. In socialisti niti nočejo ropati in deliti, ampak hočejo, kar je razdeljeno med zasebniki, napraviti zopet skupno. Skupna last naj bi bila zemljišča, skupna last stroji in tvornice, velekupčija, železnice itd.

Liberalci se sklicujejo v boju proti tem načelom celo na papeža Leona XIII., ki zagovarja lastnino. Toda vedeti treba, da take lastnine, ki ne pozna npravstvenih mej, lastnine, s katero bi se smelo svojevoljno ravnati, ne pozna krščanstvo, niti Novi niti Stari zakon, in je ne zagovarja papež Leon XIII. Mi nimamo vzroka, da bi v tem pogledu branili liberalizem.

Kakšna je tista liberalna zasebna last? Zasebna last liberalnih kapitalistov je rop. Latinec imenuje zasebno *privatno*, t. j. oropano, in to je po vsej pravici, ker last, ki ne pozna npravnih in božjih zakonov, je krivična!

Ker je dandanes vse znanosti in vse šole prevzel nauk o monizmu in o evoluciji, prenesel se je ta nauk tudi na moderno sociolo-

gijo. Moderni nacionalni ekonomisti, na pr. Karol Bücher, Albert Schäffle, Gustav Smoller i. dr. slavijo sedanji položaj človeške družbe kot najvišjo stopinjo v dosedanji evoluciji. Po istem načinu, kakor se razvijajo potom izbiranja druga organska bitja, razvija se tudi človeška družba. To je darvinizem v sociologiji, ki uči, da se človeška družba razvija po zakonih narave in da nimajo ideje, razum in čednost pri tem nobene odločilne besede, ampak le materija.

Tako liberalci v novejšem času! In kaj drugega vidimo dandanes pri soc. demokraciji? Socialna demokracija je v novejšem času popolnoma premenila svojo taktiko in deloma tudi svoje nauke. Mesto besede: revolucija so postavili v svoj program besedo: evolucija. V tem obstoja bistvena prememba današnje socialne demokracije. Še se sicer delijo v anarhiste, revolucionarje ali Beblovce in reformiste, toda reformizem zmaguje. Filip Turati, ital. državni poslanec v Rimu in najvplivnejši voditelj ital. socialistov, je priobčil v »Critica sociale« št. 1, 1909, svoje misli glede napredovanja socialne demokracije in pravi približno takole: »List »Avanti« je prešel v roke reformistov. S tem je mučni boj med evolucijo in revolucijo končan. Zdaj treba začeti z delom za vresničenje reformizma. Veliki filozofični zistem Karola Marxa se ruši, nova filozofija rojanja. Zdaj živimo še v mraku. Stari čas se poslavlja, zora novega časa pa ne more še vseh dolin razsvetliti. Marsikaj moramo pozabiti in za vselej pokopati ter z novimi močmi začeti novo delo in novo življenje. Socializem ni umrl, ampak je šele sedaj dobil popolno opravičenje. Socializem mora kazati delavskemu gibanju cilj, mora je delati rodovitno ter mora skušati svoje ideale v parlamentu in v državnem življenju uresničiti.«

Te besede ital. socialističnega voditelja se dajo dandanes obrniti na socialno demokracijo sploh. Revolucijo so zamenjali z evolucijo. Cilj je ostal isti, namreč komunizem. Bilo bi gotovo krivo, ko bi hoteli trditi, da je s tem socializem pokopan ali le oslavljen. Marxizem se je le razvil, spopolnil in tu pa tam popravil. Tako uči tudi dr. Tugan-Baranowsky v svoji knjigi: »Der moderne Socialismus in seiner geschichtlichen Entwicklung«, ki jo je izdal lansko leto v Draždanih. Marx se ozira v svojem »komunističnem manifestu« in v knjigi: »Das Kapital« bolj na zadnji cilj, dočim se sedanje socialne struče ozirajo bolj na bližnje cilje, ki naj pripravijo pot do zadnjega cilja. Ti bližnji cilji so razne reforme v prid proletarijatu. V tem zmislu treba spopolniti Marxov program. Kdor hoče vedeti, kako se je socialna demokracija v nauku in taktiki premenila, naj čita omenjeno knjigo dr. TuganBaranowskega!

Iz tega sledi, da stojita gospodarski liberalizem in socialna demokracija na enem stališču, namreč na stališču evolucije, le s tem razločkom, da trde socialisti, da bo zadnja stopinja v evoluciji človeške družbe komunizem, med tem ko liberalci o tem nočejo slišati.

Liberalni kapitalisti pravijo, da vede socialna demokracija v anarhijo. Toda, kaj je anarhija? Anarhija je, če hoče vsak po svoji volji in po svojih močeh delati, kar se mu poljubi, ne oziraje se na pravne in Božje zakone. To pa dela liberalizem in kapitalizem v polni meri, ker noče poznati nobenih mej. Liberalizem je prava anarhija, ki mori milijone s kapitalom, dočim morijo anarhisti z noži in meči. Liberalizem vede po svojih načelih do kartelov in trustov, socialna demokracija po svojih pa do odprave zasebne lasti.

Liberalci očitajo socialnim demokratom, da so brezdomovinci, a res je, da vzgaja liberalni kapitalizem brezdomovnice, ker jih meče na cesto, jim jemlje posestvo, da so siljeni zapuščati domovino in podajati se v daljno Ameriko. Tudi v tem pogledu si liberalizem in socialna demokracija podajata roko.

Tudi besedo enakost, ki jo ponavljajo socialisti, so prvi proglasili liberalce, ter so z njo vničili maloobrtnike.

Tudi glavno orožje, ki je vihte socialisti proti gospodarskemu liberalizmu, so si socialisti izposodili od liberalcev. To orožje je nauk o vrednosti izdelkov in pridelkov, po katerem so vse stvari le toliko vredne, kolikor je vredno delo, ki je bilo potrebno za izgotovitev dotične stvari. Ta nauk je bistvo marksizma. Ta nauk, ki ga sedaj socialisti sami pobijajo, *) je bil prvotno nauk gospodarskega liberalizma, pa je bil vendarle dobro orožje socialistov proti kapitalistom. Iz tega nauka sledi namreč, da so vsi čisti dobički in dividende, ki si jih dele kapitalisti, le rop ubogim delavcem.

Tako so socialisti le izvrševalci tega, kar so liberalci započeli. Liberalizem je po mnenju socialistov že odgospodaril. Kar se je dalo še vzdržati, so prevzeli socialisti, ki se smatrajo za naslednike in dediče. **) O obeh velja beseda Zveličarjeve: »Slepci so in slepce vodijo; če pa slepec slepca vodi, oba v jamo padeta.« Mat. 15, 13.

* * *

Kam nas je dovedel gospodarski liberalizem v novejšem času in kaj nam obeta socialna demokracija, dokazujeta nam najbolj

*) Sedaj pravijo, da delo ni vrednost kake stvari, ampak le trošek za izdelanje dotičnega predmeta.

**) Glej: »Der moderne Sozialismus in seiner geschichtlichen Entwicklung, Dr. Tugan-Baranowsky.

kmečki stan in pa delavstvo. Na teh dveh stanovih se vidi, kako grozne posledice imajo liberalna načela o prostosti zasebne lasti, obrti in kupčije, in koliko se je vresničil program komunistov in socialnih demokratov, ki sta ga izrazila dr. Karol Marx in Friderik Engels meseca februarja l. 1848 v komunističnem manifestu, ki je postal podlaga vsemu nadaljnemu razvijanju do najnovejšega časa, ki ga Marx izraža v svoji knjigi: Das Kapital, ki je nekako sv. pismo za socialne demokratke in ki ga izražajo razni programi mednarodnih shodov in shodov socialnih demokratov od l. 1848 sem, zlasti program, ki je bil izdelan popolnoma v Marxovem zmislu in potrjen na shodu socialnih demokratov v Erfurtu l. 1891 od 14. do 20. oktobra.

* * *

Poglejmo, kam je pripeljal liberalizem v najnovejšem času kmečki stan, ki je za državo najvažnejši stan. Proglasila se je tudi za kmeta, za njegova zemljišča in njegove pridelke popolna prostost, prostost glede lastnine, pogodb, zadolževanja, delitve premoženja itd. Ni se pomislilo, da zemljišča niso tako blago, kakor je drugo blago, s katerim se sme svobodno kupčevati, ni se pomislilo, da je proti naravi kmečkih posestev delitev in zadolževanje in ni se pomislilo, da treba dati kmečkemu ljudstvu drugačne šole, kakor mestnemu! Na ta način so kmeta pahnili med trgovce in so mu že v šolah vzbudili željenje po meščanskem življenju in mu vzeli potrebno potrpežljivost, skromnost, zmernost, preprostost, zadovoljnost z malim itd. Kmet je postal nervozen trgovec, ki išče obresti in čistega dobička kakor trgovci. Če mu ne nese, pa proda, ker misli, da mu bo denar, naložen v bankah, donašal večje koristi. Postava mu daje prostost delati na vknjižbo dolgove in deliti *) posestvo med dediče. Kar je prej ravno zadostovalo za eno družino in jo delalo močno in svobodno, razdeli se med pet družin, ki pa nikakor ne morejo obvarovati svojih majhnih koscev pred kapitalisti, ki prežijo nanje. Liberalizem je kmete razdrobil in napravil iz kmetov delavce in nemaniče. To je strašna škoda, ker kmečkega stanu ni mogoče nadomestiti z nobenim drugim stanom. Zdrav kmečki stan je podlaga človeški družbi. Edinole kmet obdeluje zemljo s tisto pridnostjo in potrpežljivostjo, ki je vsem drugim stanovom koristna, edinole

*) Nedavno je liberalni profesor dr. G. Ruhland objavil v »Bankarchiv« članek glede tega vprašanja. V njem povdarja proti drugim liberalnim ekonomom, da bi kmetijska posestva za kupčijo ne smela biti tako prosta, kakor drugo blago. Monatschrift f. christ. Sozialreform, št. 1, 1909.

kmečki stan more zalagati našo vojsko s hrabri in močnimi vojaški, edinole kmečki stan, ki se tesno oklepa svojih starih izročil in se ogiblje novotarij, more zastaviti tok vročehrvnih in revolucionarnih elementov, ki so nevarni za državo in cerkev, edinole kmečki stan daje se svojo stalnostjo stalnost tudi narodnosti.*) Zato pa mora biti prva skrb vsake države in vsakega naroda za kmečki stan. Postava naj bi varovala nedotakljivost malih kmečkih posestev. Čim bolj postaja življenje narodov nestalno, čim večje je vrvenje in menjavanje v kupčiji in obrti, čim bolj se maje vse narodno premoženje in čim bolj se giblje narodni kapital, tem stalnejši bi moral biti kmečki stan, ki je podlaga narodnemu življenju in delovanju. Čim višje je poslojje narodnega doma, tem trdnjša in globočja bodi podlaga. Varujmo torej kmečki stan! Slovenci nimamo plemstva, nimamo vitezov. Toda vitezi so bili v starih časih vojščaki. Pogledajte med naše vojaštvo! Do 90% je tam kmečkih sinov. To so naši hrabri vitezi, ki branijo domovino!

Skrb za kmečki stan mora radi tega biti vse drugačna, ko za druge stanove. Kar je drugim stanovom prav, ni vselej prav kmečkemu stanu, ker zemljišče, od katerega živi, ni tako blago, kakor drugo blago. Čudili smo se, da so kmetje nasploh nezaupni do nove postave glede zavarovanja za starost. Iz lastne skušnje vem, da je kmetje ne marajo. Če pa stvar natančno premislimo, moramo reči, da je ta odpor našega kmečkega ljudstva zdrav pojav kmečke duše, Zdi se, da to ni primerno za kmete, kakor ni še marsikaj drugega, ki se je za kmete ustanovilo.

Ko so hoteli Angleži uničiti katoliške Irce, skovali so zanje l. 1703 zakon, po katerem naj bi vsaka lastnina kakega papista po njegovi smrti morala se razdeliti po enakih delih med otroke, za slučaj pa, da bi bil najstarejši sin protestant, naj bi ta bil dedič. Na ta način so razdrobili Irce, da bi jih uničili. Prav tega sredstva se je posluževal tudi Napoleon I. povsod, kjer je zavladal. Ko si je Napoleon I. podvrget silijansko kraljestvo, in je tam postavil za namestnika svojega brata Jožefa, pisal mu je dne 5. junija 1806 pismo s tole značilno vsebino: »Moj brat! Jaz hočem imeti v Parizu le sto premoženj. Vse drugo bo razpalo vsled novega civilnega zakonika. Vpelji tudi ti nemudoma ta zakonik. Vse, kar Ti nasprotuje, bo v malih letih razpalo in le to bo ostalo, kar Ti hočeš. To je

*) To so spoznali sedaj tudi na Francoskem. Francoski državni zbor je dne 10. aprila 1908 sprejel postavo, po kateri bo delavcem mogoče priti do malih kmetij. Tako ne bodo hodili več v mesta pomnoževati revolucionarni delavski proletarijat.

kar ni fidejkomis, mora vsled njega razpasti. Le tiste hiše bodo ostale, ki jih ti vstanoviš kot fevde. Ta okoliščina me nagiblje, da oznanujem in uvajam povsod 'Code Civil'.« velik pomen novega civilnega zakonika. Vse,

Prav ta Code civil, ki ga je bistroumni cesar Napoleon I. sprejel od mož pariške strahovlade, da bi z njim uničil svoje sovražnike, prav ta Code civil je sedaj v veljavi za naš kmečki stan. Zraven tega pritiskajo na kmeta še visoki davki, da je prisiljen zatekati se k posojilnicam. Na ta način se je kmečki stan zadolžil do grla in prodaja svoja posestva kapitalistom, ki ga odirajo. Na Goriškem so celo Judje pokupili ogromnih slovenskih posestev. Ti imajo na teh posestvih brezpravne kolone, ki trpijo kakor duše v vicah. Naša cveteča Brda ob meji italijanski, ki so morda najlepši kraj slovenske domovine, so vsa na beraški palici. Tam imamo sedaj strašno kolonsko vprašanje, ki ne vem kam nas bo še dovedlo. Prav tako je tudi v goriški in tržaški okolici, na Vipavskem in v Istri ljudstvo strašno zadolženo.*) Liberalni kapitalizem je tudi pri nas vstvaril razmere, kakršne so na Francoskem, kjer nimajo več stalnosti, kjer telebajo že eno celo stoletje iz revolucije v revolucijo. Tako nas je v sedanjem času privedel liberalizem in kapitalizem tje, kjer nas hoče imeti socialna demokracija. Socialna demokracija od začetka do današnjega dne nahaja v kmečkem stanu največjo zapreko za nadaljnje prodiranje. Žato zahteva odpravo zasebne lasti, zlasti glede zemljišča, ker bi rada imela same delavce, t. j. revolucijo.

Dr. Tugan-Baranowsky piše v že omenjeni knjigi: Mala posestva in male kmetije naj se začasno ohranijo, da se s tem kmete pridobi za socialno demokracijo.

Tako sta liberalizem in socialna demokracija prišla v sedanjem času skupaj. Liberalizem prihaja sicer od nasprotne strani, a v tej točki se je strnil s socialno demokracijo. Gospodarski liberalizem sloni na načelu slobodnega tekmovanja ali proste konkurence, slobodne obrti, slobodne kupčije, slobodne delavske pogodbe, slobodnega ravnanja z

*) V Gorici imamo Slovenci tri velike posojilnice, pa te še ne zadostujejo slovenskemu kmečkemu ljudstvu. Laška »Banka cooperativa di credito« posojuje v obilni meri tudi Slovincem in kupuje tako posestva po lepi goriški okolici. Po štatistiki je bilo v minulih 25 letih v Avstriji zasilnim potom prodanih 220.000 kmetij za 854 milijonov, ki so bila pa vredna 1460 milijonov. Tako so kmetje izgubili 606 milijonov. Več ko milijon ljudi je bilo prisiljenih zapustiti rodno grudo in iti s trebuhom za kruhom. L. 1895 je bilo v Avstriji prisilno prodanih 14.089 kmetij. Izguba je znašala za kmete nad 15 milijonov.

lastnino, slobodnim gospodarstvom, tudi glede zemljišča itd. S to slobodo se je porodil kapitalizem, ki je uničil na milijone malih posestnikov, t. j. je uničil milijonom zasebno last, ki je bila liberalcem le na videz sveta. Zasebna last se je nagrmadila v rokah nekaterikov, dočim so milijoni izgubili s to slobodo vse premoženje. Pravijo, da zasebna last mora biti sveta, pa kakšna svetost je to, če smejo ž njo druge tlačiti, izsesavati in moriti. Pravijo, da je treba ščititi svobodo in samostalnost, pa kakšna svoboda je to, če s kapitalom milijone usužnjujejo in jim jemljejo svobodo in samostalnost. Pravijo, da je treba ščititi rodbino in domovino, a kapitalisti branijo milijonom, da si ne morejo osnovati rodbine in silijo milijone, da zapuščajo domovino in se izseljujejo v Ameriko! Tudi pravice ni nobene, ker liberalni kapitalizem pozna le čisti dobiček, visoke dividende in obresti, ne pravice! Tako sta povdarjala že leta 1848 dr. Karol Marx in Friderik Engels v znanem komunističnem manifestu, kjer pravita: »Pravijo, da hoče komunizem uničiti osebno svobodo in samostalnost, a vse hoče uničiti le vladajoči kapital.«

Gospodarski liberalizem nas je privedel na eni strani do ogromnih posestev, na katerih životarijo ubogi koloni, katere priganjajo k delu oskrbniki, na drugi strani pa do kartelov in trustov, katerim služijo milijoni brezpravnih delavcev-nemaničev. Tako se je načelo o popolni slobodi zasebne lasti pokazalo za družbo zelo škodljivo. Pojem o zasebni lasti izginja popolnoma. Koloni in delavci je nimajo, bogata gospoda je tudi nima, saj še ne ve, kaj ima in je ne zna niti upravljati. Drugi upravljajo, gospoda vleče le dividende. Tako so prišli liberalni kapitalisti po naravni poti do tega, kar zahtevajo socialni demokratje in komunisti, namreč skupno last. Največji angleški sociolog novega časa, Ruskin, se izraža v tem-le smislu: Industrializem je omadeževal krasno in prijetno angleško deželo. Zdravo ljudstvo, ki je prej navdušeno prepevalo, se je spremenilo v četo divjih, surovih, pijanih in jetkavih proletarjev Moderni način dela in proizvodnje je najnevarnejše gnezdo anarhičnih instinktov in revolucionarnih pojavov. (Monatschrift für christliche Sozialreform. 1909. št. 1.)

Kaj tedaj? Ker ni mogoče niti s komunizmom niti z liberalnim kapitalizmom naprej, je jasno, da moramo nastopiti čisto novo pot. Izključno zasebna last je škodljiva, a zasebna last popolnoma odpraviti bi bilo spet nemogoče. Osta torej srednja pot, po kateri ohranimo sicer zasebno last, a jej obenem vzamemo vso škodljivost. Zasebni lasti treba postaviti meje, jo je treba pokristijaniti! Liberalizem je lastnino slabo vzgojil. Lastnina je postala nevarna človeški družbi, mori slabotne,

odira uboge, izsesava delavstvo ter je usužnjuje. Osebna last je postala zločinka. Če kdo ukrade kako majhno reč, ga zaprejo, da ne more več krasti in da se v bodoče ogiblje tatvine. Če kdo koga umori, ga obesijo. Le zasebna last sme delati med nami, kar jej ljubo. Na milijone je že pokradla, ogoljufala in izsesala, a nihče ne reče nič. To zločinko treba aretirati in zvezati, drugače je vse zastoj. Ako tega ne storimo, nam vse drugo malo pomaga. Mi snujemo posojilnice, pa kaj pomaga, ko so celo katoliške posojilnice siljene dati visoke dividende in terjati visoke obresti. Kriva je sloboda glede zasebne lastnine. Če zasebna last noče nehati z zločini, mora stopiti pred njo tista oblast, ki mora čuvati nad pravnim redom. Spraviti ga mora v meje in kjer drugače ne gre, odpraviti jo! Lastnina je osebna, ker je z osebo združena, kakor so telesni udje združeni z osebo. S telesnimi udi pa delamo lahko dobro in slabo. Če delamo slabo, je treba telesne ude zvezati. Tako je z lastnino! Človek, ki druge mori, mora biti umorjen. Lastnina, ki druge mori, mora biti odpravljena. V tem smislu je razlastitev po sili gotovo dovoljena.

Prav radi tega se je začelo tudi pri nas z podržavljenjem. Koloni in zadolženi kmetje zahtevajo že tudi podržavljenje zemljišč! Tako daleč nas je dovedel gospodarski liberalizem in liberalna ekonomija. Po zaslugah proslulega liberalizma smo spet prijadrali do leta 1848, ko je usužnjeno ljudstvo zahtevalo odkup od grofov in drugega plemstva. K temu plemstvu se je dandanes pridružilo posojilništvo in hipotečne banke. Kmečko ljudstvo je strašno zadolženo pri posojilnicah in hipotečnih bankah. Treba bo resno misliti na nov odkup, potem pa zažgati vse papirje hipotečnih bank, ki se tičejo malih kmetij. Zakon mora zavarovati male kmetije, da se ne bodo več mogle zadolževati pa tudi ne razkosavati.

* * *

Poglejmo sedaj, kam nas je dovedel gospodarski liberalizem z ozirom na delavsko vprašanje. Popolna sloboda v konkurenci, v proizvodjanju, kupčevanju, z eno besedo: v zasebni lasti je razdrla rokodelski stan in vrgla iz človeške organizovane družbe na cesto milijone delavcev-nemaničev. Ti so postali orodje kapitalistov. Delavstvo ni noben stan, ampak družba proletarcev izločenih iz vseh mogočih stanov brez vsakega upanja na boljšo stalno bodočnost. Ko so prišli stroji v rabo, je mnogo delavcev izgubilo že itak slabo plačo. Stroji so usužnjili delavstvo. Ker delajo stroji po noči in po dnevih, ob delavnikih in ob nedeljah, morajo tudi delavci zraven delati in ker dela sedaj stroj namesto delavcev, ne more si brez števila delavcev dobiti

zaslužka. Tako je delavstvo postalo suženj mrtvega stroja.

V prejšnjih stoletjih so bili stroji prepovedani. Stroji za tkanje so bili n. pr. v Angliji, Holandiji, Švici in na Nemškem prepovedani do začetka 18. stoletja. V Kursaksiji je bil tkalni stroj dovoljen šele leta 1765. Rokodelci so uprizarjali proti strojem cele upore. Mestni svet v Dancigu je leta 1579 ukazal to iznajdbo zatreti in moža, ki jo je izumel, zadušiti.

Liberalizem je te starokopitne prepovedi odpravil. Stroji so dobili slobodo, izgubili pa so jo delavci. Ko so bili v Angliji vpeljeni stroji za tkanje pavole, je na tisoče rokodelcev izgubilo zaslužek. Deloma so celo od lakote pomrli, ker so si s svojim rokodelstvom zaslužili le po 24 krajcarjev na dan. Iz statistike, ki jo je objavil letošnji »Reichsarbeitsblatt« št. 1, je razvidno, da so v nemškem cesarstvu v treh zadnjih mesecih leta 1908 delavci, ki so člani 47 delavskih zvez, t. j. okroglo 1.400.000 delavcev, izgubili 2.280.000 dnin, ker niso mogli dobiti dela.

Na ta način se je porodila socialna demokracija in komunizem. Liberalni kapitalisti sami strojev niti ne poznajo in vendar ti stroji premoženje tako množijo, da sami niti ne vedo kako. Vse se godi po tvorniških ravnateljih in uradnikih in oskrbnikih, da se niti o zasebni lasti kapitalistov govoriti ne more. Ti dobivajo le čisti dobiček in dividende, za drugo se ne menijo, ker niti ne razumejo. Od teh nezdravih razmer do komunizma in socialne demokracije je le en majhen korak. Extrema se tangunt. Če že kapitalisti ne upravljajo svojih tvornic, zakaj bi te tvornice ne postale skupna last vseh državljanov in ne le nekaterih kapitalistov? Delavstvo zahteva poddržavljenje. Kakor je videti, se je liberalna sloboda tu popolnoma strnila s socialno demokracijo in komunizmom.

Kaj storiti? Stroj oziroma osebno last strojev je treba pokristjaniti, dati jej potrebne meje. Stroj bodi suženj delavca in ne delavec stroja! Gospodar ne sme s svojimi stroji usuznjevat, odirati in izsesavati ljudi! Ko bi bili to v začetku spoznali, bi danes ne imeli delavskega vprašanja, ker stroji bi ne bili izločili delavstva iz vrst človeškega organizma.

Pravijo, da je delavstvo revolucionarno! Pa to revolucijo so ustvarili kapitalisti, ki hočejo brez dela le dobičke vleči. Tako postopanje je revolucija proti Bogu, ki je ukazal vsem delati in si v potu svojega obraza služiti kruha. Ustvaritev delavskega stanu je že sama na sebi revolucija. Kdor hoče revolucijo, tlečo v delavstvu, odpraviti, mora prej odstraniti revolucijo kapitalistov ali z drugimi besedami: Revolucije v delavstvu ni mogoče drugače odpraviti, nego s tem, da se

delavstvo, kakršno je dandanes, odpravi. To delavstvo ni noben stan, to je izloček iz vseh mogočih stanov, ki ga je iztislil gospodarski liberalizem. Te revolucije se ne da odpraviti z društvi, z dobrodelnimi zavodi, s podporami itd., ampak le s tem, da se delavstvo spet dvigne in uvrsti v stanovsko organizacijo človeške družbe in se mu da upanje napredovanja. Poskušalo se je že z raznimi pripomočki potolažiti opravičeno jezo izločenega delavstva, a revolucija tli dalje. Ko so na Francoskem in drugod izdali nekatere zakone v varstvo delavcev po tvornicah in delavnicah, znal si je kapitalizem v novejšem času na ti kmalu novih poti. Odpuščali so delavce iz svojih delavnic ter jim dajali delo na dom. Po statistiki iz leta 1907 ima velik izdelovalec oblek v Bourges na Francoskem, ki je imel v prejšnjih časih 1500 delavcev, danes v delavnici le sedem. Zakon je sicer zavaroval delavce po delavnicah, a ni zavaroval delavcev, ki izdelujejo za tvorničarje na domu. Ti domači delavci so na Francoskem, v Ameriki in na Angleškem strašni reveži. Njih stanovanja so nezdrave luknje brez zraka in solnca. Razna sporočila pravijo, da so ti reveži, ki so navadno tuberkulozni, siljeni do smrtne ure delati, da se prežive. Blago, ki se izdeluje v takih stanovanjih, širi tuberkulozo. Neko sporčilo pravi, da je bilo leta 1899 v New Yorku 70 odstotkov obleke izdelane v tuberkuloznih stanovanjih. (Monatschrift für christliche Sozialreform, 1909, št. 1, str. 48.) Osnovala se je liga, ki noče ne naročevati ne kupovati pri tvrdkah, za katere izdelujejo delavci po raznih luknjah.

Sovražniki delavstva pa niso samo ti, ki v resnici izkoriščajo delavce, ampak tudi tisti, ki jim sicer dobrote delijo, pa mislijo in so prepričani, da so delavci le njih sužnji, odvisni od njih dobrotljivosti, dočim se delavci zavedajo, da niso sužnji, ampak prosti.

Gospodarski liberalizem je izločil delavstvo iz obrti. Delavci niso obrtniki, ampak po liberalnih načelih le čreda ljudi, ki služi kapitalistom. Če se hoče rešiti delavsko vprašanje, treba iz delavcev napraviti obrtnike, t. j. veleindustrija mora delavce sprejeti med svoje, jim mora zagotoviti existenco, jim mora preskrbeti zavarovanje za bolezen, nezgode, starost in onemoglost. Delavci morajo postati uradniki veleindustrije, uradniki, ki so po svoji pridnosti, po svojih zmožnostih in znanostih pravično razvrščeni z ozirom na delo in plačo. Na Francoskem so zasebni podjetniki in veleobrniki začeli že to udeleževati. Razume se pa, da se more to popolno izvršiti le s pomočjo države in novih zakonov.

Socialna demokracija hoče to vprašanje rešiti z odpravo zasebne lasti. To je čisto naravna zahteva in edino mogoča rešitev za vse

tiste, ki krščanstva ne poznajo. Liberalni kapitalisti sami so pokazali, da se da prav dobro izhajati tudi brez zasebne lasti. Pri trustih in kartelih se ne more več govoriti o zasebni lasti, ker se gospodarji popolnoma odrekajo samostojnemu gospodarstvu, ki ga niti ne razumejo. Njih lastnino upravljajo uradniki, ki jim izplačujejo dividende in visoke obresti. Če je skupna last mogoča in zelo koristna bogatašem, zakaj bi se ne raztegnila na vse ljudstvo. V vseh evropskih državah in v Ameriki je gotovo sedaj v kartelih in trustih združenega do 200.000 milijono kron kapitala. Ves ta ogromni kapital je v rokah le nekaternikov. Ti spravijo vsako leto na milijone dividend v svoje žepe na strašno škodo delavskega ljudstva. Na milijone rokodelcev, obrtnikov in delancev so vrgli trusti in karteli na cesto. Veliki kapital določa cene živilom in drugim potrebščinam, ljudstvo nima pri tem besede! Vprašam, ali nimajo socialni demokratje prav, če zahtevajo nasproti liberalnim kapitalistom odpravo zasebne lasti?

* * *

Kaj naj torej začnemo v teh razmerah? S kom naj potegnemo? Odgovor je lahek: Mi ne gremo ne za socialisti, ne za liberalci, ker je to kriva pot. Socialisti sedanjega časa hvalijo stanovsko organizacijo srednjega veka. Kar začudil sem se odkritosrčnosti največjega socialističnega misleca dr. Tugan-Baranovskega, ki hvali srednji vek, dočim ga liberalci proglašajo kot mračnjaštvo in temo. Glej njegovo knjigo: Der moderne Sozialismus in seiner geschichtlichen Entwicklung, 1909. — Mi hočemo reformo v smislu krščanskih načel, ki naj se javljajo ne samo v krščanski ljubezni in v dobrodelnih napravah, ampak veliko bolj v krščanskih postavah in v zakoniti reorganizaciji človeške družbe. Stare stanovske organizacije, ki je bila plod naravnega in krščanskega življenja narodov, ni mogoče več oživiti. Bila bi tudi v našem času neizvedljiva, ker so se razmere spremenile. Ta organizacija je odsekano deblo. Toda stanovska misel ni izginila, ker je naravna. Pojavlja se sedaj iz zdravega ljudstva v obliki zadružništva in strokovnih društev. Zadruga in strokovna društva so poganki iz odsekanega debela stare stanovske organizacije. Paziti moramo pa, da se nam ne zaje v zadružništvo liberalizem in socializem. Te reorganizacije potom zadružništva in strokovnih društev ne moremo uresničiti kar čez noč. Zato se zahtevajo stoletja. Treba bo še mnogo dela — a prišla bo in priti mora vesela pomlad družabnega preporoda.

Drobtine.

Iz ljubljanske tobačne tvornice. Delavka nam piše: Silno veliko skrb napravlja našim

nasprotnikom ljubljanska podružnica Zveze krščanskega tobačnega delavstva. Izmislili so si zopet nekaj laži, da bi naše ljudi v nezaupanje spravili, pravijo namreč, da dela naša podružnica pravo pošteno zgubo. Pa ste res smešni, ali bolje rečeno zlobni. Na shodu, o kojem govorite, ni nihče niti besedice črnil o naši podružnici. Čudno, vi pa veste toliko povedati. Vaš informator je najbrže nalašč povedal neresnico, da bi Vam veselje napravil. Že leta 1907 smo Vam na Vaš napad v »Tobačnem delavcu« pojasnili, da je osrednje vodstvo prevzelo vso skrb za izplačevanje, a kaj se brigade vi za resnico, samo da se obrekuje, pa je dobro. Kljub vsem Vašim napadom, pa se Vam vendar ne posreči, da bi zbegali naše ljudi, predobro poznajo vaše postranske namene zato ne opravite nič, če se še tako lepe delate. Z vsem Vašim napadom dosežete ravno nasprotno, kajti število naših članov se vedno bolj množi. Dokler bomo tako pošteno delali se ne bojimo nikogar, najmanje pa Vaših lažljivih očitaj. Iz računskega zaključka pa se lahko prepriča vsakdo, koliko se je naša blagajna v gmotnem oziru okrepila, in to Vam naj bo v odgovor, kako poka!

Pri dopustih, ki jih je dovolilo glavno ravnateljstvo tobačnemu delavstvu, že kaže svoje kunšti staro kljuse s staroslavnim imenom avstrijska birokracija. Določili so, da si delavstvo izbere mesec, kdaj da hoče imeti dopust, dneve pa določi birokracija. Zelo čudno se nam zdi, kako da imajo nekateri res tako srečno roko, da dražijo delavstvo, kakor se obrnejo, pa ne da imajo mednarodni patent za to. Zasebna podjetja, ki dopuščajo svojim uslužbencem dopuste, urede to tako, da si uslužbenci lahko sami izberejo, kdaj da hočejo imeti dopust. Kar je mogoče po zasebnih podjetjih, je izpeljivo tudi v tobovarni, samo dobre volje je zato treba. Udarjene so pa pri tem tudi delavke. Pri prejemalkah so namreč tako določili, da kadar bo šla prejemalka na dopust, bodo morale ostale njene tovarišice prejemalke opraviti nieno delo. Na škodi bodo zato tako prejemalke kakor tudi delavke. Prve zato, ker se bo pomnožilo njihovo odgovorno delo, ki se jim je zadnje čase pomnožilo, ker bodo morale delati za tovarišice, katere so na dopustu, druge pa, ker starejše med njimi ne bodo prišle naprej. Za prejemalke na dopustu bi morale prejemati tiste delavke, ki so na vrsti, da postanejo prejemalke, kar bi ravnateljstvo lahko ukrenilo, ko bi ne varčevalo v škodo delavskega zdravja. Delavkino zdravje gotovo trpi, če mora delati več kakor navadno. Gabi se nam, ako v škodo zdravja čez mero izkorišča delavske moči zasebni podjetnik, tembolj se nam pa to zdi grdo, ako to dela podjetnik — država.